

عوامل موثر بر اثربخشی اجرای خط‌مشی‌های عمومی: مطالعه موردی وزارت نیرو

احد احدزاده

دانشجوی دکتری مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز

ahdzh54@gmail.com

سعید صیاد شیرکش

استاد یار، دانشکده مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز (نویسنده مسئول)

saeed.sayad@gmail.com

مینا جمشیدی ایوانکی

استاد یار، دانشکده مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز

minja5ir@yahoo.com

مرحله اجرا، یکی از مهمترین مراحل فرآیند خط‌مشی‌گذاری عمومی به شمار می‌آید، زیرا تحقق اهداف سیاست‌ها در این مرحله صورت می‌گیرد. هدف پژوهش حاضر، شناسایی عوامل موثر بر اجرای اثربخش خط‌مشی‌های عمومی در وزارت نیرو بوده است. این پژوهش، آمیخته و با استفاده از تحلیل مضمون و مدلسازی معادلات ساختاری انجام شده است. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، مصاحبه و پرسشنامه و جامعه آماری آن خبرگان وزارت نیرو بوده‌اند. استفاده از روش کیفی پژوهش، برای شناسایی عوامل موثر بر اجرای خط‌مشی در وزارت نیرو مشتمل بر ۶ بعد، ۲۰ مولفه و ۱۱۰ شاخص و روش کمی برای اعتباریابی آن بوده است. نتایج این پژوهش، ارائه شبکه مضامین عوامل اجرای اثربخش خط‌مشی‌های عمومی و براساس حکمرانی اقتضایی، پیشنهاد عوامل موثر بر اجرای سیاست‌های صنعت آب و برق می‌باشد که با کاربری آن می‌توان دستیابی به اهداف خط‌مشی‌ها را تسهیل نمود. این عوامل شامل: آمایش سرزمین و توسعه متوازن، عدم اتکا به بودجه عمومی، تخصص‌تدوین کنندگان، مدیریت عرضه و تقاضا، تبعات زیست محیطی، ناترازی اقتصادی، توجه به تاثیر کلی قوانین، نوسانات ارز، منافع تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان، مدیریت بحران، تبعیت ذینفعان از منافع ملی، گستره بحران، تنوع ذینفعان، شرایط جغرافیایی و منابع، تفکیک وظایف حاکمیتی و اجرا، تعارض منافع، تعریف شاخص‌های ارزیابی، ضعف اقتصاد آب و برق و تعرفه مصرف می‌باشند.

واژگان کلیدی: وزارت نیرو، مدل اجرای خط‌مشی، خط‌مشی‌گذاری عمومی، عوامل موثر بر اجرا، اجرای اثر بخش

۱. مقدمه

دولت‌ها در برابر جامعه وظایفی دارند، برای انجام این وظایف لازم است، فعالیت‌هایی اعم از فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و... صورت گیرد. برای انجام صحیح این فعالیت‌ها نیز لازم است خط‌مشی‌هایی تدوین شود. اجرای صحیح این خط‌مشی‌ها می‌تواند به نتایجی همچون توسعه کشور، رضایت عمومی شهروندان، افزایش سطح رفاه و قدرتمند شدن کشور منجر شود. عدم اجرای صحیح آن‌ها نیز می‌تواند نارضایتی عمومی، کاهش سطح رفاه، عقب ماندگی کشور را در پی داشته باشد (مقدس پور و همکاران، ۱۳۹۲). خط‌مشی‌گذاری عمومی در یک تقسیم‌بندی کلی شامل سه مرحله تدوین، اجرا و ارزیابی است و مرحله اجرا یکی از مهمترین و پرچالش‌ترین مراحل خط‌مشی‌گذاری می‌باشد. اندیشمندان خط‌مشی از بین مراحل مختلف فرایند خط‌مشی‌گذاری عمومی همواره به مرحله اجرا توجه ویژه داشته‌اند (سابروتو، ۲۰۱۱). زیرا این مرحله، نقطه آغازین تحقق هدف‌ها است. بررسی وضعیت موجود در نظام اداری کشور بیانگر اشکالات اساسی است. چنین وضعیتی، مسئولان کشور را در سال‌های اخیر بر آن داشت تا تدوین قانونی جامع برای حل مشکلات نظام اداری را در دستور کار خود قرار دهند، قانونی که بتواند، به صورت یکپارچه تمام عوامل مؤثر را شناسایی کرده و بر اساس آن، راه‌حل‌های مناسبی را با در نظر گرفتن مفاهیم فرهنگی و دینی و ملاحظات ملی و با بهره‌گیری از نظریه‌های نوین مدیریتی و تجارب مفید سایر کشورها ارائه کند (لکی، ۱۳۹۷).

یکی از عوامل رشد و توسعه اقتصادی هر جامعه، موفقیت آن در اجرای خط‌مشی‌های عمرانی و زیربنایی می‌باشد. از مهمترین خط‌مشی‌های عمومی کشور که بعنوان محور توسعه محسوب می‌شوند، خط‌مشی‌های انرژی و آب می‌باشند، چرا که نقش مهمی را در توسعه پایدار کشور با تولید و عرضه برق مطمئن و پایا و دسترسی آزاد به شبکه و رقابت منصفانه در بازار برق و همچنین عرضه آب مطمئن، کافی و قابل مصرف متناسب با ظرفیت‌های ملی و با در

نظر گرفتن ارزش ذاتی، اقتصادی، امنیتی، سیاسی و زیست‌محیطی آن ایفا می‌نماید. با توجه به اهمیت تامین و توزیع آب و برق با کیفیت مطلوب که از حیاتی‌ترین نیازهای جامعه است، براساس قانون مصوب مجلس در تاریخ ۲۸ بهمن ۱۳۵۳، اجرای این خط‌مشی‌های مهم برعهده وزارت نیرو می‌باشد تا با اجرای موفق آن نقش محوری خود را به نحو مؤثر در صیانت از منابع ملی، حفظ محیط زیست، ارتقاء بهداشت عمومی، رفاه اجتماعی و خود اتکایی برای توسعه پایدار کشور ایفا نماید. این وزارتخانه یکی از مهمترین وزارتخانه‌های اقتصادی و زیربنایی کشور محسوب می‌شود و وظایف مدیریت چند صنعت بزرگ کشور، در این وزارتخانه انجام می‌شود. صنعت آب، صنعت آب و فاضلاب، صنعت برق و صنعت انرژی تجدیدپذیر که با مأموریت‌های بنیادین و تاثیرگذار بر زیرساخت‌های اقتصادی و اجتماعی کشور نقش عمده‌ای در تأمین رفاه اجتماعی و امنیت کشور برعهده دارد.

طی بررسی‌هایی که در خصوص اجرای خط‌مشی‌های عمومی در وزارت نیرو انجام شده‌است، عملکرد وزارت نیرو براساس احصای تکالیف و وظایف محوله در خط‌مشی‌های مرتبط، ناموفق ارزیابی شده‌است. اهداف بلندپروازانه در تدوین خط‌مشی‌ها، غیرواقع‌بینانه بودن احکام مرتبط در این خصوص، تعدد دستگاه‌های ذیربط و عدم هماهنگی‌های بین این دستگاه‌ها، وابستگی عملکردهای یک دوره به زیرساخت‌های فراهم شده از دوره‌های قبل و مواردی از این قبیل، از جمله دلایلی هستند که اجرای خط‌مشی‌های عمومی در وزارت نیرو را با مشکل مواجه ساخته است (مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۹۶). اگر سازمانی می‌خواهد موفق باشد یا دولتی قصد دارد مشروعیت خود را بیشتر نموده و اقتدار خود را ارتقا ببخشد، باید به این گونه مسائل پاسخ سریع بدهد. این مسائل به هر علتی به وجود آمده باشند و نتیجه هر شرایطی که باشند، مستلزم آن است که اشخاص، دولت‌ها و دولتمردان راه‌هایی برای حل اینگونه مسائل و معضلات یافته و بهترین آن را برگزینند (دانش‌فرد، ۱۳۹۵:۱۴۸).

اهمیت خط‌مشی‌گذاری عمومی بر هیچ‌کس پوشیده نیست، ولی مدیریت بخش عمومی براساس میزان موفقیت در اجرای آن مورد ارزیابی می‌گیرد. در سال‌های اخیر ارزیابی‌های تازه‌ای

در مورد ویژگی‌های انواع مختلف شکست سیاست‌های عمومی صورت گرفته است (ریچارسون، ۲۰۰۷: ۱۴۳) و انتقادات جدی از نحوه خط‌مشی‌گذاری عمومی و چگونگی اجرای آن به وجود آمده است، برای دستیابی به اجرای اثربخش، می‌توان بسیاری از مشکلات اجرا را در بخش خدمات عمومی ایران، با شناخت دقیق عوامل مؤثر بر اثربخشی آنها در مرحله تدوین و اجرا رفع نمود. هرچند، محققان تلاش‌های بسیاری را در راستای شناسایی این عوامل انجام داده‌اند، ولی با وجود مطالعات بعمل آمده، در آغاز مسیر پرداختن به چنین مسئله‌ای در ایران هستیم که مدعی است، بسیاری از مشکلات اجتماعی را می‌توان از طریق برخی از اشکال دخالت دولت، حل و فصل نمود. پژوهش حاضر می‌کوشد با ارائه شبکه مضامین^۱ عوامل اجرای اثربخش خط‌مشی‌های عمومی، مشخص نماید که عوامل کلی و اقتضایی اجرا در وزارت نیرو کدام است؟

برای این منظور، محقق ابتدا به بررسی مبانی نظری پژوهش پرداخته و طی آن مفهوم اجرای اثربخش، رویکردها و ابعاد اجرا را بررسی نموده و در پیشینه پژوهش نیز بصورت اجمالی نتایج پژوهش‌های داخلی و خارجی مرور می‌گردد، سپس در بخش کیفی پژوهش که بصورت آمیخته می‌باشد، با استفاده از سئوالات نیمه ساختاریافته که با اتکاء به مبانی نظری و پیشینه تحقیق طراحی می‌شود، با خبرگان وزارت نیرو مصاحبه و با استفاده از روش تحلیل مضمون، شبکه مضامین اجرای اثربخش خط‌مشی‌های عمومی در وزارت نیرو را که مبتنی بر ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌های آن می‌باشد، ارائه می‌نماید. سپس در بخش کمی پژوهش، آن را با استفاده از مدلسازی معادلات ساختاری مورد آزمون قرار داده و در نهایت عوامل کلی و اقتضایی مؤثر بر اجرا را در وزارت نیرو مشخص می‌سازد.

۲. مبانی نظری

پیشگامان اجرا، پرسمن و ویلداوسکی^۱، اجرا را براساس یک وابستگی به خط‌مشی، به عنوان اقدامات اداری پایین دستی آن تعریف نموده‌اند. طبق نظر آنها، اجرای خط‌مشی بعنوان فرآیند تعامل میان مجموعه‌ای از اهداف کلی و اقداماتی که هدایتگر آنها به موفقیت است، تعریف می‌شود (پودل، ۲۰۰۹). اجرای خط‌مشی عمومی سنگ‌زیرین اداری عمومی محسوب می‌شود و تعاریف زیادی از آن ارائه شده است، اما در مفهوم کلی، به معنای اجرای قانون است که در آن بازیگران، سازمان‌ها، رویه‌ها و روش‌های متفاوت در هم می‌آمیزد تا با تلاش، اهداف یک برنامه یا خط‌مشی پیشنهادی را به نتیجه مطلوب و مثبت برسانند (قربانی زاده، شریف زاده و معتضدیان، ۱۳۹۶: ۷۰). بروکز^۲ معتقد است که اجرای خط‌مشی، شامل فعالیتهایی همچون بکارگیری قوانین، تفسیر آنها و اجرای قوانین و ارایه خدمات به مردم می‌باشد. از نظر بروکز، اجرای خط‌مشی موضوع بسیار پیچیده‌ای می‌باشد که نیازمند تکنیک‌ها و آیین‌نامه‌های مناسب می‌باشد. در اجرا سه دسته از فعالیتها قابل توجه هستند:

- تفسیر: ترجمان زبان و نوشتار خط‌مشی به سوی جهت‌گیری‌های قابل اجرا و ممکن.
- سازماندهی: ایجاد واحدها و روش‌های انجام و اجرای خط‌مشی.
- کاربرد و استفاده عملی: تعیین و توافق در مورد شرایط عادی خدمات، پرداخت حقوق و دیگر ابزارها و اهداف خط‌مشی که در مورد آن توافق حاصل شده است (شریف زاده و الوانی، ۱۳۹۶: ۹۷).

مفهوم «اثربخشی» در خط‌مشی عمومی، درجه‌ای از اهداف یک خط‌مشی است که به آن نائل می‌شود. با این وجود، اهداف در خط‌مشی عمومی همواره به روشنی پی‌ریزی نشده‌اند، تا میزانی را که اهداف محقق می‌شوند، تعیین کرد (چامپوکات، ۲۰۱۱). هورن بای، واژه «مؤثر» را

1 - Pressman and Wildavsky

2 - Brooks

به ایجاد نتایج مورد نظر یا خلق نتایج موفقیت‌آمیز تعریف نموده است. اجرای مؤثر خط‌مشی، متضمن اجرای یک خط‌مشی در جهتی است که اهداف کلی و جزئی خط‌مشی تحقق یافته، کسب یا درک شود (بارتولومئو و چاکیوماکا، ۲۰۱۳). یک خط‌مشی زمانی موفقیت‌آمیز تلقی می‌شود که به اهداف اولیه‌ای که توسط طرفداران آن تعیین شده است، نایل شده و هیچ انتقاد قابل توجهی را به دنبال نداشته و از حمایت همه‌جانبه برخوردار باشد (مک‌کونل، ۲۰۱۰). مثلند^۱ (۱۹۹۵) اجرای موفق را نشان دهنده همخوانی اقدامات سازمان‌های اجرایی با سیاست کلان اعلام شده از سوی حکومت می‌داند، سازمان‌های اجرایی در واقع مسئول دستیابی به شاخص‌های موفقیت در سطوح مختلف خط‌مشی می‌باشند. بطور کلی، اجرای موفقیت‌آمیز، همان تجانس اهداف خط‌مشی با اهداف سازمان‌های معجری می‌باشد.

بنابراین، فرآیند اجرا بطور قابل ملاحظه‌ای با فرآیند پیچیده‌ی برنامه‌ریزی، اقدامات سازمانی و بین‌سازمانی، همکاری و ارتباطات که همگی برای دستیابی به اهداف آرمانی و عملیاتی خط‌مشی ضروری می‌باشند، در ارتباط است. مدیریت دولتی براینکه در موقعیت تحول‌گرا قرار گیرد باید اصلاحاتی را در درون خود در دو بخش خرد و کلان ایجاد نماید تا ظرفیت سیستم را به منظور اجرای مناسب سیاست‌ها افزایش دهد. بنابراین تمرکز اصلی مدیریت دولتی بر اثربخشی در سطح کلان و کارائی در سطح خرد است که در این سطح، ساز و کارها و روش‌های نظام اداری مورد توجه است (قلی‌پور، ۱۳۹۵). با توجه به چارچوب‌ها و نظریه‌های موجود در خصوص اجرای خط‌مشی، بطور خلاصه رویکردهای اجرای خط‌مشی‌های عمومی عبارتند از:

- رویکرد بالا به پایین که تاکید اصلی آن بر توانایی تصمیم‌گیرندگان در تولید اهداف صریح خط‌مشی و کنترل مرحله اجرا است. با این فرض، مقامات اجرایی را می‌توان واداشت که وظایف خود را بطور اثربخش انجام دهند. متفکران سنتی این رویکرد، پرسمن و

وایلداوسکی (۱۹۷۳)، وان میتر و وان هورن^۱ (۱۹۷۵)، بارداخ^۲ (۱۹۷۷) ساباتیر و مازمانیان^۳ (۱۹۸۰) هستند (هلگا و ترایب، ۲۰۰۷).

○ رویکرد پایین به بالا یا رو به بالا که بروکراتهای محلی را به عنوان مجریان اصلی خط‌مشی‌های عمومی در نظر می‌گیرد و اجرا را به عنوان فرآیندهای مذاکره در شبکه اجرا می‌پندارند. طبق این رویکرد، تحلیل اجرا باید با توجه به دیدگاه کسانی آغاز شود که از اجرای خط‌مشی تاثیر می‌پذیرد. پژوهشگران این رویکرد، لپسکی^۴ (۱۹۸۰) و المور^۵ (۱۹۸۰) و جرن (۱۹۸۲) می‌باشند (همان منبع).

○ رویکرد ترکیبی که به جای تقسیم و جداسازی بین دو رویکرد بالا به پایین و پایین به بالا، عناصری از دو رویکرد را به صورت ترکیبی پیشنهاد می‌کند. در این رویکرد به جنبه انتخاب ابزارهای دولت برای طراحی خط‌مشی در موارد خاص توجه می‌شود.

اخیراً، با توجه به چند بعدی بودن پدیده‌ها و مسائل اداره بخش خدمات عمومی و شکست‌ها و نارضایتی‌هایی که در این حوزه شکل گرفته، ضرورت توجه به ابعاد موضوع با خردمایه جامع، بیشتر نمایان شده است. بویان^۶ و همکاران (۲۰۱۰) ابعاد کلی اجرای خط‌مشی را طی جدول شماره ۱ بیان نموده است که چارچوب این تحقیق نیز می‌باشد.

1 - Van Meter and Van Horn
 2 - Bardach
 3 - Sabatier and Mazmanian
 4 - Lipsky
 5 - Elmor
 6 - Bhuyan

جدول شماره ۱- ابعاد کلی اجرای خطمشی

ردیف	ابعاد	شرح
۱	تدوین و انتشار خطمشی	شامل محتوای خطمشی، فرآیند شکل‌گیری، تدوین و میزان انتشار آن. آیا اهداف و راهبردهای خطمشی، واضح و مناسب است؟ آیا ذینفعان کلیدی با اهداف و راهبردها موافقت؟ آیا خطمشی به خوبی در دستور کار مجریان قرار گرفته و قابل فهم برای آنان است؟
۲	بستر اجتماعی و سیاسی و اقتصادی	شامل عوامل گوناگون اجتماعی، سیاسی و اقتصادی خارج از فرآیند خطمشی که می‌تواند اجرای اثربخش را بهبود ببخشد یا تضعیف نماید. بسته به ماهیت و محدوده خطمشی، هنجارهای اجتماعی مانند نابرابری جنسیتی و فرآیندهای حاکمیتی نظیر تمرکززدایی و دیگر عوامل می‌توانند بر اجرای خطمشی تأثیر بگذارند. تأثیرات و پیامدهای این عوامل چیست؟
۳	رهبری اجرای خطمشی	رهبری و تعهد قوی برای اطمینان از پیگیری، منابع و پاسخگویی مورد نیاز برای عملی نمودن خطمشی‌ها ضروری است. اما رهبران مسئول تدوین خطمشی، ممکن است پس از اتخاذ سیاست توجه خود را معطوف به جایی دیگر کنند. یا مسئولیت رهبری ممکن است به افراد و گروه‌های جدید منتقل شود. به واقع، رهبری چقدر می‌تواند در اجرای خطمشی موثر باشد؟
۴	مشارکت ذینفعان	تدوین و شکل‌گیری خطمشی بطور فزاینده‌ای یک چالش چندجانبه است، این مشارکت ممکن است در طول فرآیند اجرای خطمشی دوام نیابد. بنابراین توجه به میزان مشارکت ذینفعان در اجرای خطمشی و ماهیت روابط و همکاری بین ذینفعان مختلف ضروری است.
۵	برنامه‌ریزی برای اجرا و بسیج منابع	برنامه‌ریزی، منابع و ظرفیت مورد نیاز برای تسهیل اجرای خطمشی را در نظر می‌گیرد. آیا طرحی برای اجرا وجود دارد؟ آیا سازمانها نیازمند مهارت‌ها و آموزش‌های جدید برای اجرای خطمشی جدید هستند؟ چطور بودجه برای ابتکارات جدید تضمین می‌شود؟ جریان منابع چگونه قابل اعتماد است؟
۶	عملیات و خدمات	مکانیسم‌های هماهنگی، سیستم‌های عملیاتی و ظرفیت افراد و سازمانهای مسئول ارائه خدمات اشاره شده در خطمشی کدامند؟ چه تغییرات مثبتی با عملی شدن خطمشی در کشور به وجود می‌آید؟ چالش‌ها چیست؟
۷	بازخورد و پیشرفت	اهمیت جمع‌آوری، انتشار و استفاده منظم از بازخورد در جهت دستیابی به نتایج چه میزان است؟ چه کسی اطلاعاتی را در مورد پیاده‌سازی خطمشی دریافت کرده و چه کسی دریافت نکرده است؟ چطور از اطلاعات استفاده می‌شود؟ آیا دیدگاه‌های ذینفعان یا مشتریان در نظر گرفته شده است؟

مأخذ: نتایج تحقیق

۳. پیشینه

از آنجا که هریک از صاحب‌نظران به اقتضای شرایط، اجرای اثربخش خط‌مشی‌گذاری عمومی را مورد بررسی قرار داده‌اند، در ادامه و بطور خلاصه، نتایج برخی از پژوهش‌های اخیر مرور می‌شود. ساکاریکا^۱ (۲۰۲۰) فرایند اجرای استراتژی توسعه مدیریت دولتی در کشور کرواسی را در سالهای (۲۰۲۰-۲۰۱۵) مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است و طی آن، ضمن پرداختن به چالش‌های اصلی مدیریت دولتی و اجرای خط‌مشی‌ها، کاستی‌ها و مشکلاتی که اجرای صحیح خط‌مشی را به شدت به خطر می‌اندازد، شناسایی نموده و پیش‌نیازهای لازم برای مدرن‌سازی مدیریت دولتی کشور کرواسی، پیشنهاد داده است. زیدان و آندرسن^۲ (۲۰۱۸) عوامل تاخیر در پروژه‌های صنعت برق نروژ را مورد بررسی قرار داده‌اند و عواملی شامل برنامه‌ریزی ضعیف، روند تصمیم‌گیری آهسته، بروکراسی داخلی، کمبود منابع، ارتباط ضعیف میان گروه‌ها، روند بازرسی کیفی ضعیف، تغییر در طراحی و سفارش، عدم تعهد حامی پروژه، مسایل اداری، تاخیر و نامناسب بودن طراحی و مسایل مربوط به مجریان را شناسایی نموده‌اند. نیونی^۳ (۲۰۱۸) در بررسی پروژه‌های ساختمانی در هراوه زیمباوه کنترل مالی ضعیف، برنامه نامناسب بودجه و زمان‌بندی و مدیریت ناکارآمد را بعنوان عوامل مهم تاخیر در اجرای پروژه، شناسایی نموده است. مت اندروز، پریچت و ولکاک^۴ (۲۰۱۷) که اساتید مدرسه کندی دانشگاه هاروارد می‌باشند، در بررسی توانمندسازی حکومت از ابعاد چهارگانه توسعه یعنی توسعه اقتصادی، توسعه سیاسی، توسعه اجتماعی و توسعه بوروکراتیک، بر مورد آخر متمرکز شده‌اند و به پاسخ به این پرسش پرداخته‌اند که چرا قابلیت اجرای خط‌مشی‌ها در حدود نیمی از کشورهای در حال توسعه ضعیف یا بسیار ضعیف است و ۸۰ درصد سیاست‌های آنها در مرحله اجرا شکست می‌خورد؟ برای غلبه آنها بر چالش‌ها و موانع رسیدن به برون‌داده‌های سیاست‌گذاری موفق و

1 - Skarica

2 - Zidane and Andersen

3 - Nyoni

4 - Andrews, Pritchett and Woolcock

تحقق تغییرات واقعی، چه باید بکنند؟ پیشنهاد آنان برای رهایی از دام‌های قابلیت اجرایی حکومت‌ها، استفاده از رویکرد «انطباق تکرار شونده مسئله محور» است. این فرآیند با تقویت ظرفیت کسانی که درون حکومت کار می‌کنند، راهکارهای مناسبی را با شرایط و بستر واقعی ارائه می‌نماید. وو^۱ و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهشی با عنوان محدودیت‌های اجرای خط‌مشی‌های انرژی به بررسی روندهای اجرای کامل خط‌مشی‌ها پرداخته‌اند و طی آن بیان داشته‌اند، دولت مرکزی چین باید به سمت مصرف پایدار انرژی حرکت کرده و با اجرا و ارزیابی این خط‌مشی‌ها، بتواند در آینده بخش عظیمی از مصرف انرژی را از فسیلی به سمت انرژی‌های پایدارتر سوق دهد، در این مقاله در گام اول شناسایی خط‌مشی‌ها و سپس ارزیابی کلی آنها انجام گرفته و نشان داده است، بهره‌وری انرژی در مناطق روستایی چین متفاوت از مناطق شهری است. پال^۲ و همکاران (۲۰۱۶)، تعداد ۵۱ عامل را بعنوان دلایل بالقوه تاخیر در پروژه‌های خطوط انتقال صنعت برق در ۹ گروه شامل مسایل اداری، کارفرما، قرارداد، مشاور، طراحی، مواد، تجهیزات، نیروی کار و مسایل متفرقه شناسایی و طبقه‌بندی نموده‌اند. بتسوری^۳ (۲۰۱۶) در پژوهش خود به این نتایج دست یافت که وضوح اهداف و استانداردهای خط‌مشی و همچنین کیفیت بهتر خدمات عمومی، تأثیر مثبتی بر اجرای خط‌مشی دارد. کن‌بیک، بن و موسلی^۴ (۲۰۱۶) در پژوهشی با عنوان روش مدلسازی شبکه‌ای که به‌منظور اجرای خط‌مشی در سازمان‌های مدیریت منابع طبیعی ارائه نمود، رویکرد مدلسازی شبکه‌ای، عامل بوروکراتی تصمیم‌گیری و ساختار سازمان‌ها را بعنوان عوامل موثر بر اجرای خط‌مشی‌ها معرفی نموده است. هیل و هیوپ^۵ (۲۰۰۲) با مرور ادبیات اجرای سیاست‌های عمومی بر اهمیت تمرکز بر فرآیند اجرا تأکید و استراتژی‌هایی را برای اجرا و مدیریت فرآیند اجرا پیشنهاد نموده‌اند.

1 - Wu

2 - Pall

3 - Batsuuri

4 - Kenbeek, Bone and Moseley

5 - Hill and Hupe

در بین تحقیقات داخلی، شاهمرادی و همکاران (۱۳۹۹) با عنوان *ارایه مدل ساختاری تفسیری خط‌مشی‌گذاری مسئولیت اجتماعی اسلامی در نظام سلامت، منافع اقتصادی، مقتضیات قانونی، آموزه‌های دینی، شخصیت مدیریت، نظام تربیت و تعالی، مقررات دولتی، عوامل تخصصی و فنی، عوامل مذهبی، ظرفیت رسانه‌ای، عوامل فرهنگی، اجتماعی و وضعیت سیاسی و اقتصادی از جمله عواملی هستند که به نوعی زمینه ساز شکل‌گیری راهبردهای مسئولیت اجتماعی اسلامی در نظام سلامت می‌باشند*. پیغمبرزاده و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی تحت عنوان *شناسایی ابعاد اجرای خط‌مشی‌های کنترل آلودگی هوا، در یافته‌اند که سیاست‌گذاری، بسیج منابع و امکانات، مدیریت و شبکه اجرا در اجرای خط‌مشی‌های مرتبط نقشی اساسی ایفا می‌نمایند*. کاظمی نژاد، الوانی و جمشیدی ایوانکی (۱۳۹۸) با *ارایه مدلی برای اجرای خط‌مشی‌های انرژی در بخش نفت و گاز، عوامل خط‌مشی‌گذاری حوزه انرژی، سازمان، توانمندسازی و ویژگی‌های مجریان، شرایط محیطی، کششگران حوزه نفت و گاز و تأمین منابع مالی را برای اجرای مناسب و درست سیاست‌های انرژی کشور (حوزه نفت و گاز) شناسایی نموده‌اند*. در پژوهش دیگری، حسینی، بیگی نیا و قاسمی (۱۳۹۵) به *شناسایی موانع اجرای خط‌مشی عمومی (مطالعه موردی: قانون مدیریت خدمات کشوری) پرداخته و موانع محیطی، مدیریتی، قانونی، انسانی، سیستمی، گروه‌های هدف و ارتباطی را شناسایی نموده‌اند*. مقدس‌پور، دانایی‌فرد و کردنائیچ (۱۳۹۲) به *واکاوای عوامل عدم موفقیت خط‌مشی‌های عمومی در سازمان مالیاتی کشور پرداخته‌اند*. نتایج تحقیق آنان نشان می‌دهد که بی‌توجهی به ارزش زمان و سپری شدن فرصت‌ها، بی‌ثباتی مدیریتی در بخش دولتی، ناهم‌سویی ابزارها، بحران‌های داخلی و خارجی، فقدان ساختار اجرایی مناسب و... از مهم‌ترین عوامل کلیدی مانع‌زای اجرای خط‌مشی‌های عمومی در ایران می‌باشند.

مرور پیشینه این پژوهش، مؤید آن است که تحقیقات، مطالعات میدانی و پژوهش‌هایی که در زمینه اجرای خط‌مشی‌های عمومی در جوامع در حال توسعه، از جمله ایران انجام شده، کافی نبوده است و با وجود اهمیت اجرای خط‌مشی‌های کلیدی در دستگاہای اجرایی، نظیر وزارت نیرو، تاکنون پژوهش مستقلی در این خصوص صورت نگرفته است.

۴. روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر «آمیخته»^۱ و از نوع « طرح اکتشافی متوالی»^۲ می‌باشد. نوع مسأله این تحقیق، کاربردی و نوع هدفی که دنبال می‌نماید، اکتشافی است. اکثر پژوهشگران، مناسب‌ترین پارادایم فلسفی برای روش آمیخته را «عملگرایی»^۳ می‌دانند (جانسون، ۲۰۰۸: ۳۴). در این نوع پارادایم، داده‌ها را بر مبنای اثر و نتیجه‌شان گردآوری می‌کنند (مبینی دهکردی، ۱۳۹۰: ۲۳۴-۲۱۷). پارادایم تحقیق حاضر نیز پارادایم حاکم بر روش‌های آمیخته یعنی عملگرایی می‌باشد. رویکرد تحقیق در بخش کیفی، استقرایی و در بخش کمی، قیاسی می‌باشد.

۴-۱. بخش کیفی

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش کیفی از روش تحلیل «مضمون»^۵ استفاده شده است. تحلیل مضمون، روشی برای تعیین، تحلیل و بیان الگو (تم)های موجود درون داده‌ها است. این روش حداقل خود داده‌ها را سازماندهی و در قالب جزئیات توصیف می‌کند. اما می‌تواند از این فراتر رفته و جنبه‌های مختلف موضوع پژوهش را تفسیر کند. مضمون، همان بن اندیشه و درون مایه اثر، پیام یا محتوا می‌باشد (خنifer و مسلمی ۱۳۹۶: ۵۱). بخش کیفی پژوهش حاضر مطابق با روش براون و کلارک (۲۰۰۶)، شامل مراحل زیر است: مرحله اول: آشنایی با داده‌ها، مرحله دوم: ایجاد کدهای اولیه، مرحله سوم: جستجوی مضامین، مرحله چهارم: بازبینی مضمون‌ها، مرحله پنجم: تعریف و نام‌گذاری مضمون‌ها و مرحله ششم: تهیه گزارش.

در مرحله اول، مطالعات نظری و پژوهش‌های حوزه اجرای خط‌مشی‌های عمومی به عنوان داده‌های پژوهش، گردآوری شده و این داده‌ها متناسب با سوال اصلی پژوهش، مبنای طراحی

- 1 - Mixed Research Method
- 2 - Exploratory Sequential Design
- 3 - Pragmatism
- 4 - Paradigm
- 5 - Theme Analysis Method

پرسشنامه نیمه ساختار یافته قرار گرفته است. به منظور جمع‌آوری داده‌ها، نمونه‌ها بصورت غیراحتمالی هدفمند از بین خبرگان وزارت نیرو که از ویژگی سابقه اجرایی بالا، تحصیلات کارشناسی ارشد یا دکترا و آشنایی با حوزه خط‌مشی‌گذاری عمومی، برخوردار بوده‌اند، انتخاب و حجم نمونه براساس «اشباع نظری»^۱ تعیین و با تعداد ۲۰ نفر مصاحبه شده است.

در مرحله دوم، مصاحبه‌های انجام شده با خبرگان، در قالب متن پیاده‌سازی و مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته شده‌اند. بطوریکه با مطالعه دقیق و خط به خط جملات مصاحبه‌ها، مضامین و کدهای توصیفی توسط محقق به هر قطعه از جملات نسبت داده شد. در مرحله سوم، به کدگذاری تفسیری پرداخته شده است. در این مرحله، مجموعاً تعداد ۲۰ مضمون سازمان دهنده پس از بارها تکرار و فرآیند رفت و برگشتی بین مضامین و مقایسه آن‌ها با یکدیگر، بدست آمده‌اند. در مرحله چهارم، پس از بارها چینش و بازبینی مجدد، بامقایسه و تحلیل مضامین سازمان دهنده، نهایتاً تعداد ۶ مضمون اصلی سازمان دهنده به دست آمد که بعنوان مضامین فراگیر محسوب می‌شوند.

نتیجه این مراحل، تولید تعداد ۱۱۰ کد توصیفی، ۲۰ کد تفسیری و ۶ مضمون اصلی (کد رابطه‌ای) که حاصل ۶۱۳ بار ارجاع از متن تعداد ۲۰ مصاحبه مطابق جدول شماره ۲ می‌باشد.

بمنظور بررسی قابلیت اعتماد فرآیند کدگذاری مصاحبه‌ها، از شاخص پایایی بازآزمون^۲ (ثبات) که به میزان سازگاری طبقه‌بندی داده‌ها در طول زمان اشاره دارد و از پایایی دو کدگذار^۳ (تکرار پذیری) که به معنی توافقی است که کدگذاران مستقل، هنگام ارزیابی ویژگی‌های یک پیام یا متن به دست می‌آید، استفاده شده است. نتایج بررسی هر دو شاخص به ترتیب ۸۹٪ و ۸۴٪ محاسبه و با توجه به معیار پذیرش حداقل ۸۰٪، قابلیت اعتماد فرآیند کدگذاری مورد تایید قرار گرفته است.

1 - Theoretical Samplin
2 - Re -test Reliability
3 - Inter coder Reliability

جدول ۲. جدول یکپارچه کدهای توصیفی، تفسیری و رابطه‌ای

کدهای رابطه‌ای (ابعاد)	کدهای تفسیری (مولفه)	ردیف	کدهای توصیفی (شاخص)	تعداد ارجاع	درصد ارجاع
ماهیت خطمشی‌ها		۱	توجه به منافع عمومی در تدوین	۷	۱/۱۴
		۲	توجه به مسائل عمومی مرتبط در تدوین	۳	۰/۴۹
		۳	هدمندی	۵	۰/۸۲
		۴	توجه به اهمیت و اولویت‌های موضوعات در تدوین	۴	۰/۶۸
		۵	بلند مدت بودن افق زمانی خطمشی‌ها	۱۲	۱/۹۶
		۶	همسویی خطمشی باید با ارزشهای جامعه	۲	۰/۳۳
خطمشی وزارت نیرو	تدوین خطمشی‌ها	۷	پیش بینی دستورالعمل‌های اجرایی خطمشی‌ها	۶	۰/۹۸
		۸	پرهیز از سیاستهای چندگانه در خصوص مسائل	۲	۰/۳۳
		۹	تدوین قوانین برپایه اصول علمی و منطقی	۸	۱/۳۱
		۱۰	توجه به توانایی عوامل اجرایی در تدوین	۲	۰/۳۳
		۱۱	توجه به امکان بازنگری تصمیمات	۷	۱/۱۴
		۱۲	توجه به انعطاف پذیری خطمشی‌ها	۳	۰/۴۹
		۱۳	توجه به تاثیر کلی قوانین بر سایر بخش‌ها در تدوین	۴	۰/۶۵
		۱۴	آمایش سرزمین و توسعه متوازن و پایدار	۶	۰/۹۸
		۱۵	توجه به تبعات زیست محیطی	۸	۱/۳۱
		۱۶	هم افزایی و همسویی مراکز سیاست‌گذاری	۲	۰/۳۳
		۱۷	ضمانت اجرایی خطمشی‌ها	۹	۱/۴۷
		۱۸	توانایی و تخصص تدوین کنندگان	۲	۰/۳۳
		۱۹	نسجام و هماهنگی خطمشی‌ها در سطح کلان	۱۶	۲/۶۱
		۲۰	تدوین خطمشی شفاف و صریح	۱۶	۲/۶۱
سیستم اطلاعاتی مورد نیاز خطمشی‌ها		۲۱	یجاد مجاری ارتباطی با ذینفعان	۲	۰/۳۳
		۲۲	شبکه ارتباطی یکپارچه	۵	۰/۸۲
		۲۳	فناوری اطلاعات	۲	۰/۳۳
		۲۴	آمار و اطلاعات مطمئن	۴	۰/۶۵
		۲۵	استفاده از تجربیات قبلی	۳	۰/۴۹

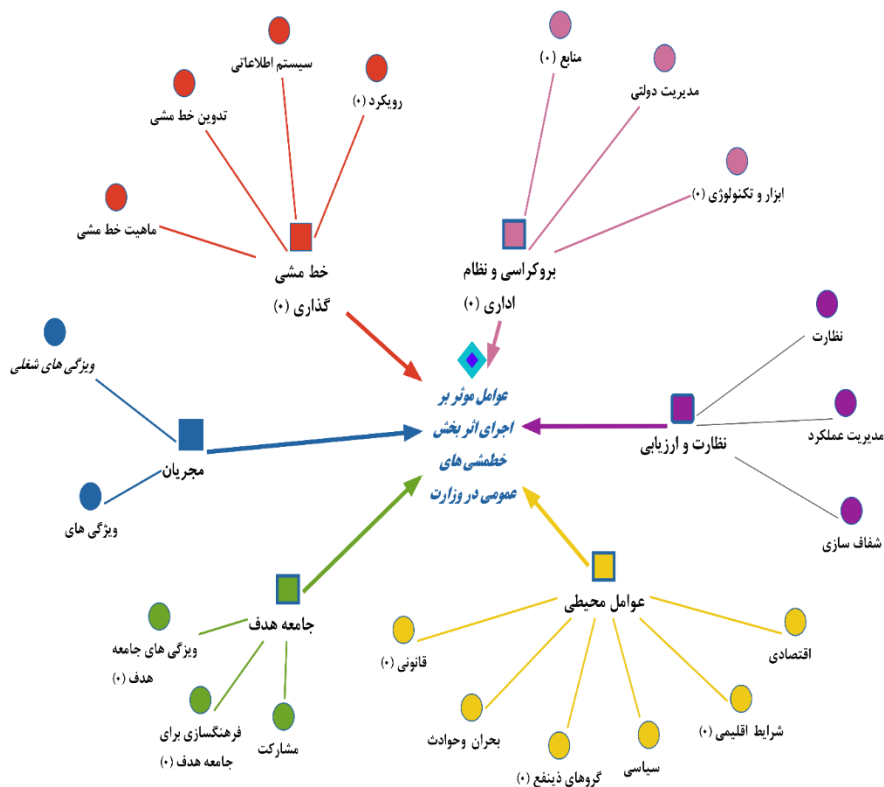
۱/۶۳	۱۰	استفاده از نخبگان و مراکز پژوهشی	۲۶	رویکرد خط‌مشی‌گذاری	
۰/۹۸	۶	عدم بخشی‌نگری در سیاست‌گذاری و اجرا	۲۷		
۰/۸۲	۵	توافق و اجماع نظر سیاست‌گذاران	۲۸		
۰/۳۳	۲	اجرای آزمایشی خط‌مشی‌ها	۲۹		
۰/۴۹	۳	عدم تغییر خط‌مشی و قوانین با تغییرات دولتها	۳۰		
۰/۴۹	۳	توجه به منافع و نظرات تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان	۳۱		
۰/۹۲	۲۴	استفاده از مشارکت جامعه هدف در تدوین	۳۲		
۰/۶۵	۴	استفاده از مشارکت مجریان در تدوین	۳۳		
۰/۳۳	۲	حمایت عمومی و سرمایه اجتماعی	۳۴	ویژگی‌های جامعه هدف	
۰/۹۸	۶	مطالبه‌گری ذینفعان	۳۵		
۰/۴۹	۳	تبعیت ذینفعان از منافع ملی	۳۶		
۰/۳۳	۲	تنوع ذینفعان	۳۷		
۰/۸۲	۵	پذیرش و همسو سازی افکار عمومی	۳۸	فرهنگ‌سازی	جامعه هدف خط‌مشی‌های
۰/۶۵	۴	آموزش فرهنگ‌سازی جامعه هدف	۳۹	جامعه هدف	
۰/۴۹	۳	حمایت و مسئولیت اجتماعی	۴۰	مشارکت جامعه هدف	وزارت نیرو
۰/۹۸	۶	یجاد سازوکار لازم برای مشارکت ذینفعان	۴۱		
۱/۴۷	۹	استفاده از اجتماعات محلی (سمن)	۴۲		
۱/۶۳	۱۰	جلب مشارکت عمومی	۴۳		
۰/۳۳	۲	توجه به بازخورد از ذینفعان	۴۴		
۱/۶۳	۱۰	تفکیک وظایف حاکمیتی و اجرا	۴۵		
۰/۴۹	۳	مدیریت دانش	۴۶	مدیریت دولتی	بروکراسی و نظام اداری
۰/۶۵	۴	استقلال شرکتهای زیرمجموعه با توجه به اساسنامه شرکتهای	۴۷		
۱/۱۴	۷	مدیریت دولتی متناسب با ماهیت و ساختار وزارت نیرو	۴۸		
۱/۳۱	۸	یجاد ساز و کار مناسب برای هماهنگی بین نهادها و مجریان	۴۹		
۱/۷۹	۱۱	آموزش و توانمند سازی مجریان	۵۰		
۱/۶۳	۱۰	استخدام و انتصاب مدیریان و مجریان براساس شایستگی	۵۱		
۱/۶۳	۱۰	ساختار غیر متمرکز و شرکتی	۵۲		
۰/۴۹	۳	تعیین حدود اختیارات مجری	۵۳		
۰/۴۹	۳	مدیریت یکپارچه	۵۴		
۱/۴۷	۹	یجاد انگیزه و نظام جبران خدمات	۵۵		

۰/۶۵	۴	فرصت کافی اجرای برنامه‌ها	۵۶		
۲/۴۵	۱۵	ساز و کار لازم برای تامین بودجه	۵۷	منابع	
۰/۶۵	۳	تامین نیروی انسانی متخصص	۵۸		
۰/۸۲	۵	زمان منطقی و مناسب	۵۹		
۱/۱۴	۷	تامین تجهیزات	۶۰		ابزار و تکنولوژی
۱/۱۴	۷	همسویی ابزارها با سیاستهای ملی	۶۱		
۰/۳۳	۲	بکارگیری تکنولوژی بالا	۶۲		
۰/۴۹	۳	تبعیت مجریان از ارزش‌های سازمانی	۶۳	ویژگی‌های رفتاری مجریان	
۰/۶۵	۴	عدم گرایش‌های سیاسی مجریان	۶۴		
۰/۳۳	۲	نگیزه اجرایی مجریان	۶۵		
۰/۴۷	۹	روحیه کارگروهی و جمعی مجریان	۶۶		
۰/۸۲	۵	مهارت‌های ارتباطی مجریان	۶۷	ویژگی‌های شغلی مجریان	عوامل مربوط به مجریان
۰/۹۸	۶	آشنایی مجریان با خط‌مشی‌ها	۶۸		
۰/۳۳	۲	پایبندی مجریان به ضوابط حاکم بر رفتارهای شغلی	۶۹		
۱/۱۴	۷	مهارت‌های مدیریت ورهبری مجریان	۷۰		
۰/۶۵	۴	کل نگر و تفکر سیستمی مجریان	۷۱		
۰/۸۲	۵	اخلاقیت و کارآفرینی مجریان	۷۲		
۱/۱۴	۷	تعهد و مسئولیت‌پذیری مجریان	۷۳		
۱/۱۴	۷	تجربه کافی مجریان	۷۴		
۲/۲۸	۱۴	تخصص، دانش و معلومات مجریان	۷۵		
۰/۳۳	۲	ثبات قوانین	۷۶		
۰/۳۳	۲	تعدد قوانین	۷۷		
۰/۶۵	۴	وجود ساختار حقوقی مناسب	۷۸	بحران و حوادث	
۰/۳۳	۲	توانایی مدیریت بحران	۷۹		
۰/۳۳	۲	میزان و گستره بحران	۸۰	گروه‌های ذینفوذ و دخالت سیاسی	
۰/۹۸	۶	تعارض منافع	۸۱		
۲/۱۲	۱۳	دخالت سیاسی	۸۲	تحولات جهانی و منطقه‌ای	
۰/۴۹	۳	تحولات جهانی و منطقه‌ای	۸۳		
۱/۱۴	۷	پراکندگی و تعداد جمعیت متاثر	۸۴	شرایط اقلیمی	
۰/۶۵	۴	حوادث غیر مترقبه	۸۵		

۰/۶۳	۱۰	توجه به شرایط جغرافیایی و منابع در دسترس	۸۶	عوامل اقتصادی	
۱/۴۷	۹	سیاست‌های جذب سرمایه و سرمایه‌گذاری	۸۷		
۱/۱۴	۷	تحلیل هزینه و منفعت	۸۸		
۰/۸۲	۵	محدودیت‌های ناشی از تحریم‌ها	۸۹		
۰/۳۳	۲	سیاست‌های اقتصاد مقاومتی و بالا بردن تاب‌آوری	۹۰		
۰/۹۸	۶	ثبات اقتصادی کشور	۹۱		
۰/۳۳	۲	آسیب‌پذیری وضعف اقتصاد آب و برق	۹۲		
۰/۹۸	۶	مدیریت عرضه و تقاضا	۹۳		
۰/۳۳	۲	تعرفه مصرف	۹۴		
۰/۳۳	۲	نوسانات ارز	۹۵		
۱/۱۴	۷	تأثر از اقتصاد و بارانه انرژی	۹۶		
۱/۱۴	۷	مشکلات خصوصی سازی	۹۷		
۰/۳۳	۲	بازار انرژی	۹۸		
۰/۳۳	۲	عدم اتکا به بودجه عمومی	۹۹		
۰/۶۵	۴	سازمان‌های متولی در امر نظارت	۱۰۰	نظارت	نظارت و ارزیابی
۰/۴۹	۳	نظارت با هدف بهبود	۱۰۱		
۱/۶۳	۱۰	یجاد ساختار یکپارچه برای نظارت و کنترل	۱۰۲		
۰/۶۵	۴	نظارت عمومی	۱۰۳		
۰/۴۹	۳	جلوگیری از فساد و استفاده از رانت اقتصادی	۱۰۴		
۱/۳۱	۸	نظام ارزیابی عملکرد جامع و مستمر	۱۰۵		
۰/۳۳	۲	حمایت از ارزیابی	۱۰۶		
۰/۸۲	۵	تعریف دقیق شاخص‌های ارزیابی	۱۰۷		
۰/۴۹	۳	استفاده از تکنولوژی در ارزیابی	۱۰۸		
۰/۹۸	۶	وجود نظام بازخورد	۱۰۹		
۰/۸۲	۵	اشتراک‌گذاری و دسترسی عمومی اطلاعات	۱۱۰	شفاف سازی	
۱۰۰٪	۶۱۳	تعداد و درصد کل ارجاع			

مأخذ: نتایج تحقیق

در مرحله آخر، کدهای رابطه‌ای که همان مضامین فراگیر می‌باشند، در قالب شکل شماره ۱ نشان داده شده است. در این شکل، به علت تعداد زیاد کدهای توصیفی (شاخص‌ها) از آوردن آنها خودداری شده و صرفاً کدهای تفسیری (مولفه‌ها) و رابطه‌ای (ابعاد) آمده است.

شکل ۱. شبکه مضامین عوامل اجرای اثربخش خط‌مشی‌های عمومی در وزارت نیرو

۴-۲. بخش کمی

با توجه به شبکه مضامین عوامل اجرای اثربخش خط‌مشی‌های عمومی در وزارت نیرو (شکل ۱) که از بخش کیفی استخراج گردید و شناسایی ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌های آن (جدول ۲)، بمنظور اعتباریابی آن، فرضیه زیر ارائه شده است:

فرضیه: عوامل ارائه شده در بخش کیفی در اجرای اثربخشی خط‌مشی‌های عمومی در وزارت نیرو تاثیر دارد.

برای آزمون فرضیه، پرسشنامه‌ای مبتنی بر نکات و تعابیر و اصلاحات برآمده از مقوله‌های بدست آمده در مرحله نخست پژوهش طراحی گردید. به منظور ارزیابی روایی محتوایی پرسشنامه، ابتدا از ۵ نفر از خبرگان علمی درخواست شد، تا بازخورد لازم را در ارتباط با کیفیت پرسشنامه ارائه دهند. در ادامه، برای بررسی روایی محتوایی، از «نسبت روایی محتوا»^۱ استفاده شده است. از تعداد ۱۵ نفر از متخصصان درخواست شد تا هر کدام از سئوال‌ات پرسشنامه را براساس طیف سه قسمتی «ضروری است»، «مفید است ولی ضرورتی ندارد» و «ضرورتی ندارد» بررسی نماید. سپس پاسخ‌ها مطابق رابطه لاوشه^۲ محاسبه گردید (حاجی زاده و اصغری، ۱۳۹۰). تک تک سئوال‌ات پرسشنامه براساس اینکه مقدار آن بیشتر از عدد مندرج در جدول تصمیم‌گیر (CVR)، یعنی عدد ۴۹٪ باشد، محاسبه و اعتبار محتوای پرسشنامه مورد تایید قرار گرفت.

قابلیت اعتماد یا پایایی، یکی از ویژگی‌های فنی ابزار اندازه‌گیری است و به معنای آن است که ابزار اندازه‌گیری، در شرایط یکسان تا چه اندازه نتایج یکسانی ارائه می‌کند (سرمد، بازرگان و حجازی، ۱۳۸۰: ۸۱). برای اندازه‌گیری پایایی، پرسشنامه نهایی شده بین ۳۵ نفر توزیع گردید. آزمون ضریب آلفای کرونباخ تعداد ۲۴ پاسخنامه بازگشتی محاسبه و با توجه به اینکه مقدار همگی بالاتر از ۰/۷ بود مورد تایید قرار گرفته شد. حجم نمونه با توجه به تعداد مدیران شاغل در سطوح مختلف وزارت نیرو و شرکتهای مادر تخصصی، با استفاده از جدول مورگان ۱۸۰ نفر تعیین شد. سپس پرسشنامه‌ها در بین نمونه آماری توزیع و پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌های تکمیل شده با استفاده از «مدلسازی معادلات ساختاری»^۳، فرضیه مورد آزمون قرار گرفت.

1 - Content Validity Ratio

2 - Lawshe

3 - Structural Equation Model

جدول ۳. توزیع فراوانی پاسخ‌دهندگان از براساس سطح شغلی

سطح شغلی	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی تجمعی
مدیر پایه	۱۰۵	٪۵۸	٪۵۸
مدیر میانی	۷۱	٪۳۹	٪۹۸
مدیران ارشد و سیاسی	۴	٪۲	٪۱۰۰
کل نمونه آماری	۱۸۰	٪۱۰۰	

مأخذ: نتایج تحقیق

با توجه به حجم نمونه کم (کمتر از ۲۰۰ نمونه) و توزیع غیر نرمال که از طریق آزمون «کولموگروف-اسمیرنوف»^۱ ثابت شد، در این پژوهش، برای تحلیل مدل از روش مدلسازی معادلات ساختاری با «رویکرد حداقل مربعات جزئی»^۲ استفاده شده است. در مدل معادلات ساختاری از شاخص‌های برازش مدل، برای ارزیابی استفاده می‌شود برازش حداقل مربعات جزئی نشان می‌دهد، تا چه میزان مدل نظری که توسط پژوهشگر در بخش کیفی ارائه شده است، با بخش کمی هماهنگی دارد و دارای دو بخش است: بخش اندازه‌گیری که رابطه گویه‌ها با سازه‌ها بررسی می‌گردد و بخش ساختاری که به بررسی رابطه میان سازه‌ها می‌پردازد. در این پژوهش، سازه‌ها همان متغیرهای پنهان یا ابعاد و مولفه‌های شبکه مضامین ارائه شده در بخش کیفی و گویه‌ها نیز متغیرهای قابل مشاهده یا سوالات پرسشنامه می‌باشند.

۴-۲-۱. بخش اندازه‌گیری

روایی همگرا^۳: روایی همگرا به بررسی میزان همبستگی هر سازه با سوالات (شاخص‌ها) خود می‌پردازد. سنجه رایج برای ایجاد روایی همگرا، بارهای بیرونی معرف‌ها و میانگین واریانس

1 - Kolmogorov-Smirnov

2 - Partial Least Squares (PLS)

3 - Convergent Validity

استخراج شده^۱ می‌باشد. براساس نظر هولاند (۱۹۸۸) این معیار به‌عنوان مقدار میانگین کل توان دوم بارهای معرف متناظر با هر سازه تعریف می‌شود. فورنل و لارکر^۲ (۱۹۸۱) مقدار مناسب میانگین واریانس استخراج شده را ۰/۵ به بالا معرفی کرده‌اند. با عنایت به بارهای بیرونی سازه‌های پژوهش، همه شاخص‌های متناظر با سازه‌ها به‌جز شاخص شماره ۴۳ با عنوان «جلب مشارکت عمومی ذینفعان» با بار بیرونی ۰/۲۰۱ از سازه «مشارکت جامعه هدف» و شاخص شماره ۱۰۶ با عنوان «حمایت از ارزیابی» با بار بیرونی ۰/۷۴۸- از سازه «مدیریت عملکرد»، جملگی بالای ۰/۵ بوده و این نشان دهنده برازش مناسب مدل از حیث بارهای بیرونی است. بنابراین، براساس شاخص بارهای بیرونی، این دو گویه حذف شدند.

پایایی ترکیبی^۳: پایایی ترکیبی توسط ورتس و همکاران (۱۹۷۴) معرفی شده است و یک معیار ارزیابی برازش درونی مدل است که براساس میزان سازگاری سئوالات مربوط به سنجش هر عامل قابل محاسبه است. پایایی ترکیبی شباهت زیادی به روایی همگرا دارد و از همان پارامترهای روایی همگرا برای محاسبه پایایی مرکب استفاده می‌شود. در صورتی که مقدار پایایی ترکیبی برای هر سازه بالای ۰/۷ شود، نشان از پایداری درونی مناسب مدل اندازه‌گیری دارد (نانالی، ۱۹۷۸). در این پژوهش پس از اجرای دوم، آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی و میانگین واریانس استخراج شده بررسی گردید. نتیجه نشان می‌دهد که همه سازه‌ها دارای مقدار آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی بالای ۰/۷ و مقدار میانگین واریانس استخراج شده بالای ۰/۵ می‌باشند که بیانگر روایی همگرایی و همبستگی بالای هر سازه با شاخص می‌باشد. بنابراین شبکه مضامین یا مدل مفهومی پژوهش از حیث روایی همگرا و پایایی مرکب به برازش رسیده است. همچنین با توجه به اینکه مقدار قابل قبول برای پذیرش برازش مدل‌های اندازه‌گیری از نظر ضریب آلفای کرونباخ مقدار بالای ۰/۷ است. در بررسی صورت گرفته این معیار برای بعضی از سازه‌ها کمتر از مقدار قابل قبول می‌باشد. با این

1 - Average Variance Extracted (AVE)

2 - Larker & Fornell

3 - Composite Reliability

وجود چون برازش سازه‌ها از حیث پایداری ترکیبی و مقدار میانگین واریانس تامین شده است، کم بودن این مقدار قابل چشم پوشی است و نتایج، میزان همبستگی درونی و همسویی گویه‌های سنجش را نشان می‌دهد.

روایی واگرا (افتراقی): معیار مهم دیگری که با روایی واگرا مشخص می‌گردد، میزان رابطه یک سازه با شاخص‌هایش در مقایسه با رابطه آن سازه با سایر سازه‌ها است. تحقق روایی افتراقی نشان می‌دهد که سازه منحصر به فرد است و پدیده احاطه شده به وسیله سایر سازه‌های مدل نشان داده نمی‌شود (آذر و غلامزاده، ۱۳۹۵). به نظر فورنل و لارکر (۱۹۸۱)، روایی واگرا وقتی در سطح قابل قبول است که مقدار میانگین واریانس برای هر سازه بیشتر از واریانس اشتراکی بین آن سازه و سازه‌های دیگر (یعنی مربع مقدار ضرایب همبستگی بین سازه‌ها) در مدل باشد. براساس نتایج خروجی، جذرمیانگین واریانس روی عناصر قطری و همبستگی میان سازه‌ها، حاکی از روایی افتراقی سازه‌ها در این پژوهش است و بیانگر آن است که سازه‌ها تعامل بیشتری با شاخص‌های خود در مقایسه با سازه‌های دیگر دارند.

۴-۲-۲. بخش ساختاری

ضرایب معناداری z (مقادیر t-value): برای بررسی برازش مدل ساختاری پژوهش، از چندین معیار استفاده می‌شود که اولین و اساسی‌ترین معیار، ضرایب معناداری z و مقادیر t است. برازش مدل ساختاری با استفاده از مقادیر t به این صورت است که اگر تعداد نمونه بیشتر از ۱۲۰ باشد، مقادیر بیشتر از ۱/۹۶ در سطح اطمینان ۹۵٪ معنادار بوده و اگر بیشتر از ۲/۶۶ باشد در سطح ۱٪ معنادار می‌باشد (داوری و رضازاده، ۱۳۹۳). هر چه بار عاملی بزرگتر و به عدد یک نزدیکتر باشد، یعنی شاخص (سؤال) بهتر می‌تواند متغیر مکنون یا مولفه را تبیین نماید. اگر بار عاملی کمتر از ۰/۳ باشد، بیانگر رابطه ضعیف، بین ۰/۳ و ۰/۶ قابل قبول و اگر بیشتر از ۰/۶ باشد، نشانگر رابطه خیلی مطلوب است. در حالت معنی داری نیز باید ارزش ضریب مسیر در حالت معنی داری بیشتر از

ضریب تعیین^۱ (مقدار R²): ضریب تعیین اندازه‌گیری آماری نزدیک داده‌ها به خط رگرسیون برازش شده می‌باشد و نشان می‌دهد، چند درصد از تغییرات متغیر وابسته به وسیله متغیر مستقل تبیین می‌شود و مابقی تغییرات متغیر وابسته مربوط به سایر عوامل می‌باشد. این ضریب سنججه، دقت پیش‌بینی مدل است و برابر با توان دوم همبستگی میان مقادیر واقعی و پیش‌بینی شده یک سازه درون‌زای معین است. ضریب تعیین همیشه بین صفر و یک است. این شاخص با سه مقدار ۰/۱۹، ضعیف، ۰/۳۳، متوسط، و ۰/۶۷، قوی، مقایسه می‌شود. جدول شماره ۴ مقدار ضریب تعیین برای سازه‌های درون‌زای مدل مفهومی پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول ۴. ضریب تعیین سازه درون‌زای مدل پژوهش

سازه‌های وابسته	ضریب تعیین ^۲	ضریب تعیین ^۳ تعدیل یافته	سازه‌های وابسته	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل یافته
ابزار و تکنولوژی	۰/۳۰۸	۰/۳۰۴	عوامل قانونی	۰/۷۰۲	۰/۷
عوامل اقتصادی	۰/۰۴	۰/۰۳۵	ماهیت خط‌مشی	۰/۵۶	۰/۵۵۸
بحران و حوادث	۰/۷۵۲	۰/۷۵۱	مدیریت دولتی	۰/۸۹۱	۰/۸۹
تدوین خط‌مشی	۰/۷۵۰	۰/۷۵	مدیریت عملکرد	۰/۶۱۷	۰/۶۱۵
رویکرد	۰/۷۵۲	۰/۷۵۱	مشارکت	۰/۸۴۸	۰/۸۴۷
سیستم اطلاعاتی	۰/۷۰۹	۰/۷۰۷	منابع	۰/۴۸۶	۰/۴۸۳
شرایط اقلیمی	۰/۷۵۵	۰/۷۵۴	نظارت	۰/۸۹۹	۰/۸۹۸
شفاف‌سازی	۰/۰۰۷	۰/۰۰۱	ویژگی‌های جامعه هدف	۰/۸۳۹	۰/۸۳۸
عوامل سیاسی و گروه‌های ذینفع	۰/۸۳۵	۰/۸۳۵	ویژگی‌های رفتاری	۰/۶۱۸	۰/۶۱۶
فرهنگ‌سازی	۰/۸۰۴	۰/۸۰۳	ویژگی‌های شغلی	۰/۸۹۹	۰/۸۹۹

مأخذ: نتایج تحقیق

1 - Coefficient of Determination

2 - R- Square

3 - R- Square Adjusted

براساس جدول شماره ۴، ضریب تعیین مربوط به متغیر وابسته پژوهش به‌جز سازه‌های «شفاف‌سازی» و «عوامل اقتصادی» که با مقادیر ۰/۰۰۷ و ۰/۰۴، دارای برازش ضعیف است، سازه‌های دیگر دارای ضریب تعیین نزدیک به مقدار ۰/۶۷ می‌باشد که نشانگر برازش قوی مدل ساختاری پژوهش از حیث آماره ضریب تعیین است و حاکی از آن است که تغییرات سازه‌های وابسته تحت تاثیر شاخص‌ها (گویه‌ها) می‌باشد.

اندازه اثر (F2): اندازه اثر دیگر شاخص برازش بخش ساختاری مدل است و برای متغیرهای مستقل برونزا مصداق دارد. شاخص اندازه اثر برای یک متغیر مستقل، میزان تغییرات در برآورد متغیر وابسته را زمانی که اثر آن متغیر حذف شود را نشان می‌دهد. اندازه تاثیر، به بیان این مساله می‌پردازد که آیا یک متغیر نهفته مستقل، تاثیر قابل توجهی روی یک متغیر وابسته دارد یا خیر و برای ارزیابی اینکه آیا سازه حذف شده اثر قابل توجهی بر سازه‌های درونزا دارد، می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد. برای محاسبه اندازه اثر از میزان ضریب تعیین استفاده می‌شود. براساس نظر کوهن (۱۹۸۸) مقادیر اندازه اثر تا مقدار ۰/۱۵ نشانگر تاثیر ضعیف، بین ۰/۱۵ تا ۰/۳۵ تاثیر متوسط و بزرگتر از ۰/۳۵ بیانگر تاثیر زیاد متغیر مستقل روی متغیر وابسته می‌باشد. در جدول شماره ۵، مقادیر اندازه تاثیر سازه‌های برونزا روی سازه درونزای پژوهش نشان داده شده است.

شاخص نیکویی برازش^۱: تن‌هاوس و همکاران^۲ (۲۰۰۵) این شاخص را برای بررسی اعتبار یا کیفیت مدل به صورت کلی معرفی نموده‌است. این شاخص نشان می‌دهد، مدل طراحی شده توسط پژوهشگر چقدر براساس داده‌های واقعی پشتیبانی می‌شود. به عبارت دیگر میزان سازگاری مدل تجربی با مدل نظری را نشان می‌دهد. برای ارزیابی این شاخص، از «ریشه میانگین مربعات باقیمانده استاندارد شده»^۳ استفاده می‌شود. براساس نظر رینگل (۲۰۱۶) مقدار کمتر از ۰/۱۰، نشانگر برازش قابل قبول مدل کلی است.

جدول ۶. مقادیر برازش مدل

مقدار مورد قبول	میزان	نتیجه
شاخص SRMR کمتر از ۰/۱۰	۰/۰۹۶	مورد تائید

مأخذ: نتایج تحقیق

با توجه به جدول شماره ۶، این شاخص نیز در بازه قابل قبول خود قرار دارد، بنابراین می‌توان ادعا کرد، نتایج بخش کیفی پژوهش حاضر دارای برازش بسیار مناسبی است.

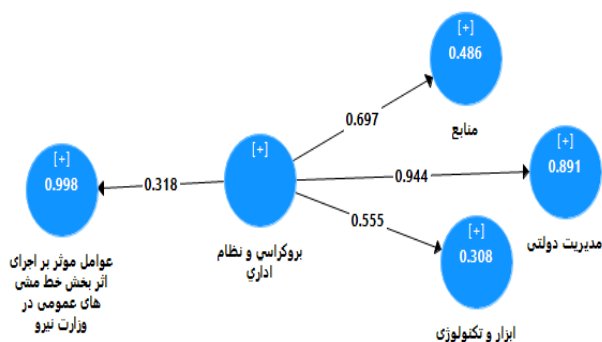
۴-۲-۳. نتایج

هدف بخش کمی این پژوهش، آزمون و ارزیابی تأثیرگذاری عوامل احصاء شده در بخش کیفی بر اجرای اثربخش خط‌مشی‌های عمومی در وزارت نیرو بود که با استفاده از روش مدلسازی معادلات ساختاری و با رویکرد حداقل مربعات جزئی انجام شده است. برازش شبکه مضامین پیشنهادی براساس روش‌های اندازه‌گیری، ساختاری و برازش مدل کلی تجزیه و تحلیل گردید. نتایج تمامی مراحل بیانگر آن است که برازش مدل در بازه قابل قبول بوده است.

1 - Goodness of Fit
2 - Tenenhaus et al.
3 - SRMR

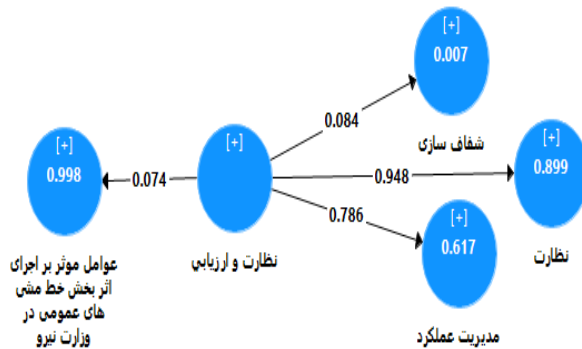
- نتایج بررسی کلی

نتایج بررسی کلی براساس ضرایب مسیر متغیرهای پیشنهادی پژوهش حاضر، بشرح ذیل می‌باشد: سازه بروکراسی و نظام اداری مطابق شکل شماره ۳، شامل سه مولفه منابع، مدیریت دولتی و ابزار و تکنولوژی بوده و به ترتیب دارای ضرایب مسیر ۰/۶۹۷، ۰/۹۴۴ و ۰/۵۵۵ می‌باشند. همچنین این سازه به‌عنوان یک سازه مرتبه دوم با شدت ۰/۳۱۸ روی اجرای اثربخش خط‌مشی‌ها تأثیری می‌گذارد که بیانگر روابط معنی‌دار و اثرگذاری زیاد آن بر اجرای خط‌مشی مهم می‌باشد.

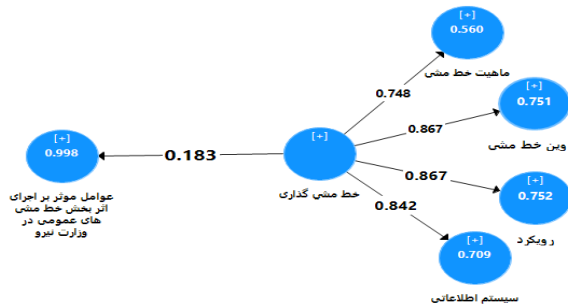
شکل ۳. ضرایب مسیر سازه بروکراسی و نظام اداری

براساس شکل شماره ۴، سازه نظارت و ارزیابی بعنوان سازه دوم با شدت ۰/۰۷۴ بر اجرای خط‌مشی‌های عمومی در وزارت نیرو تأثیر می‌گذارد که این شدت ضعیف توصیف می‌شود. از طرفی این سازه دارای زیر مولفه‌های نظارت، مدیریت عملکرد و شفاف‌سازی است و دارای ضرایب مسیر به ترتیب ۰/۹۴۸، ۰/۷۸۶ و ۰/۶۷۶ می‌باشد که بیانگر رابطه معنی‌دار و قوی بین سازه و مولفه می‌باشد.

شکل ۴. ضرایب مسیر سازه نظارت و ارزیابی

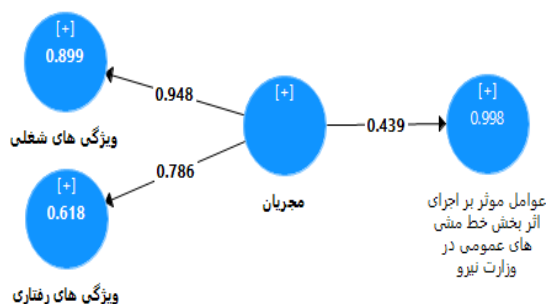
مطابق با شکل شماره ۵، سازه خط‌مشی‌گذاری دارای مولفه‌های رویکرد، سیستم‌اطلاعاتی، تدوین خط‌مشی و ماهیت خط‌مشی، به ترتیب مقدار ۰/۸۶۷، ۰/۸۴۲، ۰/۸۶۷ و ۰/۷۴۸ ضریب مسیر را به خود اختصاص داده‌اند. میزان تأثیر این سازه مرتبه دوم روی اجرای اثربخش خط‌مشی‌ها نیز برابر با ۰/۱۸۳ است که بیانگر رابطه معنی‌دار این مولفه می‌باشد.

شکل ۵. ضریب مسیر سازه خط‌مشی‌گذاری

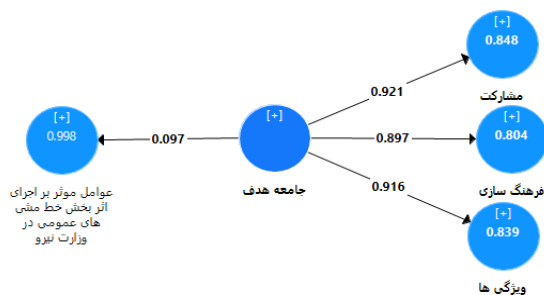
مطابق شکل شماره ۶، سازه مرتبه دوم بعدی، سازه مجریان است. این سازه دارای دو بعد ویژگی‌های شغلی و ویژگی‌های رفتاری مجریان است که به ترتیب ضرایب مسیر ۰/۹۴۸ و

۰/۷۸۶ را به خود اختصاص داده‌اند. تأثیر این سازه روی اجرای خط‌مشی‌ها برابر با ۰/۴۳۹ است که بیانگر رابطه معنی‌دار و اثر مهم این مولفه بر اجرای اثر بخش خط‌مشی دارد.

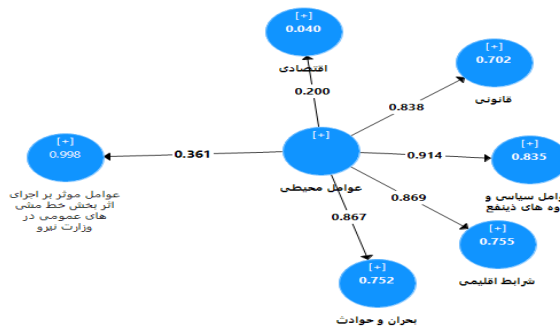
شکل ۶. ضریب مسیر سازه مجریان

براساس شکل شماره ۷، جامعه هدف یکی دیگر از سازه‌های مؤثر روی اجرای خط‌مشی‌هاست که با شدت ۰/۰۹۷ روی آن تأثیر می‌گذارد. شدت هرچند ضعیف است، اما معنی‌دار می‌باشد. این سازه مرتبه دوم دارای سه زیر مؤلفه مشارکت، فرهنگ‌سازی و ویژگی‌ها است که به ترتیب دارای ضرایب مسیر ۰/۹۲۱، ۰/۸۹۷ و ۰/۹۱۶ بوده که از نظر آماری هر سه تأثیر معنی‌دار می‌باشند.

شکل ۷. ضریب مسیر سازه جامعه هدف

براساس شکل شماره ۸، سازه عوامل محیطی با شدت ۰/۳۶۱ روی اجرای خط‌مشی تأثیر گذار می‌باشد. این تأثیر معنی‌دار و مهم است. این سازه دارای مؤلفه‌های قانونی، بحران و حوادث، اقتصادی، عوامل سیاسی و گروه‌های ذینفع و شرایط اقلیمی می‌باشد که به ترتیب دارای ضرایب مسیر ۰/۸۳۸، ۰/۸۶۷، ۰/۲۰۰، ۰/۹۱۴ و ۰/۸۶۹ می‌باشد. همه این ابعاد برای این سازه مرتبه دوم معنی‌دار است.

شکل ۸. ضریب مسیر عوامل محیطی

بنابراین در پژوهش حاضر، شش بعد اصلی مؤثر بر اجرای اثربخش خط‌مشی‌های عمومی وزارت نیرو با استفاده از روش مدلسازی معادلات ساختاری با رویکرد حداقل مربعات جزئی مورد آزمون قرار گرفته و با سطح اطمینان ۹۵ درصد و خطای ۵ درصد تأیید شد.

- جامعیت و همسویی نتایج

با مقایسه نتایج این پژوهش با یافته‌های حاصل از ادبیات و پیشینه تحقیق، تعداد ۹۱ عامل از عوامل موثر بر اجرای خط‌مشی‌های عمومی در وزارت نیرو ضمن جامع بودن، با یافته‌ها و نتایج سایر پژوهش‌ها و محققان دیگر همسو بوده و قابلیت تطبیق دارد:

بعد خط‌مشی: مولفه ماهیت خط‌مشی با تحقیقات ضابط پورکردی و همکاران (۱۳۹۸)، گل‌دار و همکاران (۱۳۹۶)، برکلند (۲۰۱۱)، اسمیت و ولایمر (۲۰۰۹) و شفریتز و بوریچک (۲۰۰۸)، مولفه تدوین خط‌مشی با یافته‌های پیغمبرزاده و همکاران (۱۳۹۸)، احمدیان و همکاران (۱۳۹۷)، الوانی و همکاران (۱۳۹۴)، آیاندا و بلو (۲۰۱۶)، هید و آلفورد (۲۰۱۵)، مولفه رویکرد خط‌مشی‌گذاری با یافته‌های

اعتباریان و کشوریان آزاد (۱۳۹۸)، منوریان (۱۳۹۴)، بتسوری (۲۰۱۶)، بارتولومئو و چاکوئومیکا (۲۰۱۳) و استندینگ و کریس (۲۰۱۳) و مولفه سیستم اطلاعاتی یا نتایج تحقیقات کاظمی نژاد و همکاران (۱۳۹۸)، سعیدی و دورانی (۱۳۹۷)، رهنورد و محبی دلگانی (۱۳۹۵) همسو می‌باشد.

بعد جامعه هدف: مولفه فرهنگسازی جامعه هدف با یافته‌های پیغمبرزاده و همکاران (۱۳۹۸)، بویان و همکاران (۲۰۱۰)، یورگن (۲۰۰۷)، مولفه ویژگی‌های جامعه هدف با نتایج تحقیقات طاهرپور و همکاران (۱۳۹۶)، حسن رنگریز و همکاران (۱۳۹۶)، سایدک (۲۰۱۶)، وایک و مارمولا (۲۰۱۲)، هاوالت و رامش (۲۰۰۹)، مولفه مشارکت جامعه هدف با یافته‌های گل‌دار و همکاران (۱۳۹۶)، پارتریج و همکاران (۲۰۰۵)، پوتنام (۲۰۰۰) مطابقت دارد.

بعد عوامل مربوط به مجریان: مولفه ویژگی‌های رفتاری مجریان با نتایج یافته‌های کاظمی نژاد و همکاران (۱۳۹۸)، رنگریز و همکاران (۱۳۹۶)، بیرکلند (۲۰۱۶)، لدنیر (۲۰۱۶)، چانگ و همکاران (۲۰۱۴) و ویژگی‌های شغلی مجریان با یافته‌های کاظمی نژاد و همکاران (۱۳۹۸)، لکی (۱۳۹۷)، هانگ و همکاران (۲۰۱۷)، بیرکلند (۲۰۱۶)، بارتولومئو و چاکوئومیکا (۲۰۱۳) همسو است.

بعد نظام اداری و بروکراسی: مولفه‌های مدیریت دولتی با یافته‌های پیغمبرزاده و همکاران (۱۳۹۸)، رهنورد (۱۳۹۶)، سعیدی و دورانی (۱۳۹۷)، سایدک (۲۰۱۶)، چانگ و همکاران (۲۰۱۴)، مولفه ابزار و تکنولوژی با نتایج تحقیقات طاهرپور و همکاران (۱۳۹۶)، مقدس پور و همکاران (۱۳۹۲)، چاندراسورن (۲۰۱۴) و مولفه منابع با یافته‌های ابوالحسنی و همکاران (۱۳۹۶)، احمدیان و همکاران (۱۳۹۷)، متدلوا (۲۰۱۲)، چامپوکات (۲۰۱۱) قابل تطبیق می‌باشد.

بعد عوامل محیطی موثر بر اجرا: مولفه عوامل اقتصادی با نتایج تحقیقات کاظمی نژاد و همکاران (۱۳۹۸)، ضابط‌پورکردی و همکاران (۱۳۹۸)، رنگریز و همکاران، (۱۳۹۶)، وو و همکاران (۲۰۱۷)، مولفه عوامل قانونی با تحقیقات قربانی‌زاده و همکاران (۱۳۹۴)، اکبری امامی و همکاران (۱۳۹۴)، مولفه شرایط اقلیمی با تحقیقات عباسی و همکاران (۱۳۹۵)، الوانی و همکاران (۱۳۹۴)، استندینگ و کریس (۲۰۱۳)، هاوالت و رامش (۲۰۰۹) و مولفه گروه‌های ذینفوذ و

دخالت سیاسی با یافته‌های ضابطه‌پور کردی و همکاران (۱۳۹۸)، عباسی و همکاران (۱۳۹۵) و خلید (۲۰۰۱) همسو است.

بعد نظارت و ارزیابی: مولفه مدیریت عملکرد با نتایج تحقیقات پیغمبرزاده و همکاران (۱۳۹۸)، طاهرپور و همکاران (۱۳۹۶)، وو و همکاران (۲۰۱۷)، مکینده (۲۰۰۵) و مولفه نظارت با یافته‌های جباری و همکاران (۱۳۹۴)، اولکان (۲۰۰۷)، رابینسون (۲۰۰۴)، شیهو (۲۰۰۴) و مولفه شفاف‌سازی با یافته‌های بویان و همکاران (۲۰۱۰) و پارتیج و همکاران (۲۰۰۵)، قابل تطبیق و همسو می‌باشد.

۵. جمع بندی

اقدامات اجرایی بدون داشتن چارچوب نظری، اقدامات کورکورانه‌ای است که قابلیت اجرایی ندارد. بنابراین، تئوری و عمل لازم و ملزوم یکدیگرند. این ارتباط در تمام مباحث مدیریت باید وجود داشته باشد. از اینرو، در این تحقیق تلاش شده است که تناسبی منطقی و عقلانی بین تئوری-های موجود و تجارب عملی در زمینه اجرای خط‌مشی ایجاد شود. در پژوهش حاضر، با اتکاء به ادبیات نظری و پیشینه آن، پرسشنامه نیمه ساختاریافته طراحی و از طریق مصاحبه با خبرگان صنعت آب برق، با استفاده از روش تحلیل مضمون به توسعه مبانی نظری پرداخته و تعداد ۶ بعد ۲۰ مولفه و ۱۱۰ شاخص که بر اجرای خط‌مشی‌های عمومی تاثیر می‌گذارند، شناسایی نموده است. در بخش کمی پژوهش، بمنظور اعتباریابی آن پرسشنامه‌ای متکی بر عوامل شناسایی شده، طراحی و با استفاده از روش مدلسازی معادلات ساختاری با رویکرد حداقل مربعات جزئی با روش‌های اندازه‌گیری، ساختاری و برازش مدل کلی، تجزیه و تحلیل و مورد تایید قرار داده است. سپس با بررسی ضرایب مسیر، معنا داری و میزان شدت تاثیر ابعاد و مولفه‌ها مورد بررسی قرار گرفته و مشخص ساخته به غیر از سازه‌های «نظارت و ارزیابی» و «جامعه هدف» که با وجود معناداری، دارای شدت نسبتاً ضعیفی بوده‌اند، سایر سازه‌ها دارای رابطه معنادار با شدت قوی بر روی اجرای خط‌مشی‌های عمومی اثر می‌گذارند. در ادامه با مقایسه عوامل ارائه شده با نتایج سایر تحقیقات، مشخص نموده است تعداد ۹۱ شاخص، ضمن جامعیت با تحقیقات قبلی نیز همسو بوده‌اند. تحقیق حاضر، ضمن اینکه بر پایه تئوری‌ها و مدل‌های موجود در زمینه اجرای خط‌مشی انجام شده

است، از دانش و تجارب عملی مدیران و متخصصان خط‌مشی‌گذاری از طریق مصاحبه‌های انجام شده و روش تحلیل مضمون، بهره گرفته است. بنابراین، نتایج تحقیق، ساختاری نظام‌مند برپایه تئوری و سازگار با عمل و اقدام دارد.

مهمترین کاربرد نتایج این پژوهش ایجاد شناخت و ارائه بینش شفاف نسبت به ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌های اجرای خط‌مشی‌های عمومی است. این امر با توجه به ماهیت اکتشافی پژوهش می‌باشد که با روشن ساختن زوایای تاریک و مبهم اجرا، موفق به کشف واقعیتها و روش‌های ناشناخته آن شده است. بنابراین با توجه به اینکه در حال حاضر اجرای موفق خط‌مشی‌ها از مسائل مهم و اساسی کشور می‌باشد، این پژوهش توانسته با بررسی جامع، یک مدل ساختاری تفسیری برای اجرای موفق، ارائه نماید.

از مهمترین ویژگی‌یافته‌های این پژوهش، جامعیت آن می‌باشد. چرا که شکل‌گیری الگوی نظری آن با تلفیق یافته‌ها و نتایج تحقیقات قبلی و نگاه تفسیری پژوهشگر به نظرات و تجربیات خبرگان صنعت آب و برق و مجدداً تبیین و اعتباریابی آن از طریق روش کمی و سپس، بررسی ۳۶۰ درجه‌ای و مقایسه تطبیقی با چارچوب نظری پژوهش در قالب حکمرانی اقتضایی بوده است، حاصل آن کشف عوامل اقتضایی موثر بر اجرای اثربخش خط‌مشی‌های عمومی در وزارت نیرو می‌باشد.

در پارادایم جدید حکمرانی، از ایده حکمرانی اقتضایی^۱ برای زمان^۲، مکان^۳ و رشته‌های^۴ خاص هر خط‌مشی استفاده می‌شود. این نوع از حکمرانی، ابعاد دیگری را برای اجرای اثربخش خط‌مشی نیاز دارد که شامل مشروعیت و ظرفیتهای مترتب بر آن در خط‌مشی‌گذاری و اعمال حاکمیت سه‌گانه می‌شود. از سویی ظرفیتهای خط‌مشی‌گذاری نیز در عرصه‌های حاکمیتی و غیرحاکمیتی، نمود بارزی دارد. بنابراین، در یک جمع بندی کلی، می‌توان اجرای اثربخش

1 - Contingency Governance

2 - When

3 - Where

4 - Fields

خط‌مشی‌ها و قوانین را در گرو حکمرانی متناسب با قانون خاص آن، تعریف کرد (وینتر، ۲۰۰۹: ۲۸۸). رویکرد حکمرانی اقتضایی، چیدمانی از حکمرانی را پیشنهاد می‌کند. این ظرفیت از تدوین چارچوبی برای تجزیه و تحلیل عوامل موثر بر تدوین و اجرای خط‌مشی نشئت می‌گیرد (کرانسل، ۲۰۱۴). اجرای خط‌مشی‌های عمومی در وزات نیرو نیز با توجه به شرایط اقتضایی موجود در آن از قبیل زمان، نوع وظایف و ماموریت‌های محوله و چگونگی سازماندهی عملیات، تعدد و پراکندگی جمعیت تحت پوشش و... تحت تاثیر عوامل اقتضایی است. عوامل ذیل بعنوان عوامل اقتضایی و اختصاصی موثر بر اجرای موفق خط‌مشی‌های عمومی در وزارت نیرو شناسایی گردیده‌اند:

۱- آمایش سرزمین و توسعه متوازن، ۲- عدم اتکا به بودجه عمومی، ۳- توانایی و تخصص تدوین‌کنندگان، ۴- مدیریت عرضه و تقاضا، ۵- توجه به تبعات زیست محیطی، ۶- ناترازی اقتصاد، ۷- توجه به تاثیر کلی قوانین بر سایر بخش‌ها، ۸- نوسانات قیمت ارز، ۹- توجه به منافع و نظرات تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان، ۱۰- مدیریت بحران، ۱۱- تبعیت ذینفعان از منافع ملی، ۱۲- میزان و گستره بحران، ۱۳- تنوع ذینفعان، ۱۴- توجه به شرایط جغرافیایی و منابع در دسترس، ۱۵- تفکیک وظایف حاکمیتی و اجرایی، ۱۶- تعارض منافع، ۱۷- ضعف اقتصاد آب و برق، ۱۸- تعریف دقیق شاخص‌های ارزیابی و ۱۹- تعرفه مصرف.

از آنجا که اجرای موفق خط‌مشی‌های عمومی در وزارت نیرو باعث تحقق اهداف خط‌مشی‌گذاران، صرفه جویی در هزینه‌های کلان و جلوگیری از هدررفت منابع می‌گردد که خود منشاء اثرات مهمی در کشور نیز می‌باشد، لازم است ضمن توجه نهادهای تدوین‌کننده خط‌مشی‌های عمومی در وزارت نیرو به این عوامل، مدیران وزارت نیرو نیز بعنوان مجری خط‌مشی‌ها، اقدامات لازم و شایسته‌ای را در جهت ایجاد بستر مناسب برای تقویت عوامل موثر و پیشبرنده و پیشگیری از عوامل مانع‌زا و بازدارنده اجرای خط‌مشی‌ها فراهم نماید. اضافه می‌نماید، در نظر گرفتن این موارد در تدوین خط‌مشی‌ها و در درون قوانین موضوعه بعنوان موارد الزام‌آور می‌تواند عامل مهمی در جهت اجرای موفق خط‌مشی‌ها باشد.

در این پژوهش با توجه به محدودیتهای موجود امکان بررسی، مطالعه و تعیین وزن، سهم و رتبه هریک از عوامل و متغیرهای مورد مطالعه و ارائه راهکارهای بهبود آنها فراهم نگردید، بنابراین، ضمن توجه نظر پژوهشگران به این موارد در بررسی‌های علمی آتی، توصیه می‌شود با توجه به شرایط اقتضایی حاکم بر سازمانها، تحقیقات مشابهی در سازمانهای دیگر که مجری خط‌مشی‌های عمومی ویژه می‌باشند، صورت گیرد.

منابع

- آذر، عادل و رسول غلام زاده (۱۳۹۵)، مدل‌سازی معادلات ساختاری کمترین مربعات جزئی (PLS-SEM)، تهران: انتشارات آگه، چاپ اول.
- پیغمبرزاده، سیدمحمد مهدی؛ الوانی، سیدمهدی؛ امیر کبیری، علیرضا و محمدرضا ربیعی مندجین (۱۳۹۸)، "شناسایی ابعاد اجرای خط‌مشی‌های کنترل آلودگی هوا" فصلنامه خط‌مشی گذاری عمومی در مدیریت، صص ۳۵-۱۹.
- حاجی زاده، ابراهیم و محمد اصغری (۱۳۹۰)، روش‌های و تحلیل‌های آماری با نگاه به روش تحقیق در علوم زیستی و بهداشتی، تهران: جهاد دانشگاهی، چاپ اول.
- حسینی، سیداحمد؛ بیگی نیا، عبدالرضا و مبینا قاسمی (۱۳۹۵)، "شناسایی موانع اجرای خط‌مشی عمومی مورد مطالعه: قانون مدیریت خدمات کشوری"، نخستین کنفرانس بین‌المللی پارادیم‌های نوین مدیریت هوشمندی تجاری و سازمانی.
- خنیفر، حسین و ناهید مسلمی (۱۳۹۶)، اصول و مبانی روشهای پژوهش کیفی، تهران: انتشارات نگاه دانش.
- داوری، علی و آرش رضازاده (۱۳۹۲) مدل‌سازی معادلات ساختاری با نرم افزار pls، تهران: جهاد دانشگاهی.
- دانش فرد، کرم اله (۱۳۹۵) فرایند خط‌مشی گذاری عمومی، تهران: انتشارات صفار
- سرمد، زهره؛ بازرگان، عباس و الهه حجازی (۱۳۸۰)، روش‌های تحقیق در علوم رفتاری، انتشارات آگه.

شاهمرادای، روح اله؛ تدبیری، سیروس؛ مجیدی، مریم و علیرضا افشارنژاد (۱۳۹۹)، "ارایه مدل ساختاری تفسیری خطی مشی گذاری مسئولیت اجتماعی اسالمی در نظام سلامت"، فصلنامه خط‌مشی گذاری عمومی در مدیریت.

عباس زاده، محمد (۱۳۹۱) "تأملی بر اعتبار و پایایی در پژوهش‌های کیفی"، جامعه‌شناسی کاربردی، صص ۳۴-۱۹.

فتاح، شریف زاده و سید مهدی الوانی (۱۳۹۶) فرایند خط مشی گذاری عمومی، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.

قربانی زاده، وجه اله؛ شریف زاده، فتاح و رسول معتضدیان (۱۳۹۶)، "تحلیل مسائل اجرای خط‌مشی‌های اداری"، مطالعات مدیریت راهبردی، صص ۶۷-۹۵.

قلی پور، رحمت اله (۱۳۹۵)، چالش‌های نظام اداری: بررسی موردی ایران، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

کاظمی نژاد، ساسان؛ الوانی، سیدمهدی و مینا جمشیدی ایوانکی (۱۳۹۸)، "طراحی مدل اجرای خط‌مشی‌های انرژی در بخش نفت و گاز"، فصلنامه مطالعات اقتصاد انرژی، صص ۶۸-۳۷
گیوریان، حسن و محمدرضا ربیعی مندجین (۱۳۹۴)، فرآیند خط مشی گذاری دولتی پیشرفته، تهران: انتشارات کتاب مهربان.

لکی، بهمن (۱۳۹۷)، "بررسی نارسائی‌های تدوین و اجرای خط مشی گذاری"، رویکردهای پژوهشی در نوین مدیریت و حسابداری، صص ۱۰۹-۹۷.

مبینی دهکردی، علی (۱۳۹۰)، "معرفی طرح‌ها و مدل‌ها در روش تحقیق آمیخته"، فصلنامه راهبرد، صص ۲۳۴-۲۱۷.

مرکز پژوهش‌های مجلس (۱۳۹۶)، "بررسی عملکرد وزارت نیرو در دولت یازدهم".

مقدس پور، سعید؛ دانایی فرد و حسن و اسد... کردنائیج (۱۳۹۲)، "واکاوی عوامل کلیدی در عدم موفقیت برخی خط‌مشی‌های عمومی در ج.ا. ایران: مطالعه خط‌مشی‌های مالیاتی کشور"، فصل نامه علمی پژوهشی مدیریت فرهنگ سازمانی، دوره یازدهم شماره اول: صص ۶۸-۳۳.

منوریان، عباس (۱۳۹۴)، اجرا و ارزیابی خط‌مشی عمومی. تهران: انتشارات موسسه کتاب مهربان نشر، چاپ اول

- Andrews, Matt, Lant Pritchett, and Michael Woolcock** (2017), *Building State Capability: Evidence, Analysis, Action*, New York, Oxford University Press.
- Bartholomew, u, and O.E. E Chukwuemeka** (2013) "the Obstacles to effective Policy Implementation by the Public Bureaucracy in Developing Nations: The Case of Nigeria/Singaporean", *Journal of Business Economics and Management Studies*, pp. 34-43.
- Batsuuri, Gunjidmaa** (2016) "Foreign Investment Policy Implementation Effectiveness: A Case Study from Mongolia."
- Bhuyan, Anita, anne Jorgensen, and Suneeta Sharma** (2010), *Taking the Pulse of Policy: The Policy Implementation Assessment Tool*, Washington DC.
- Braun, V, and V Clarke** (2006) "Using thematic analysis in psychology Qualitative", *Research in Psychology: Vol. 3, No. 2, Pp. 77-101*.
- Brooks, s** (1998), *Public Policy in Canada: An Introduction*. Oxford University, 3rd ed.
- Chompucot, MC** (2011) "Major factors affecting educational policy implementation effectiveness for the three southernmost provinces of Thailand as perceived by school directors: Doctor Of Philosophy thesis [Online] <http://libdcms.nida.ac.th/thesis6>
- Cohen, J** (1988), *Statistical Power Analysis for the Behavioral sciences*, New Jersey: Hillsdale Lawrence Erlbaum Associates .
- Hair, Jr, G Hult, C Ringle, and Sart** (2013), *A Primer on Partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM)*. SAGE Publications.
- Helga, Pula, and Oliver Tribe** (2007), *Implementing public policy*, Sidney: Francis group CRC Press: Boca Raton.
- Hill, Michael, and Peter Hupe** (2002), *Implementing public policy: Governance in theory and in practice*. Sage.
- Iyanda, KA, and SD Bello** (2016), *Problems and Challenges of Policy Implementation for National Development*, *Research on Humanities and Social Sciences*.
- Johnson, burke** (2008), *Educational Research: Quantitative Qualitative, and Mixed Approaches*. Needham Heights Allyn & Bacon, Vol. 6.
- Kenbeek, seth D, Christopher Bone, and Cassandra Moseley** (2016) "A network modeling approach to policy implementation in natural resource management agencies." *Environment and Urban Systems*, Pp. 155–177.
- Khalid, Hafiz M** (2001) "Policy Implementation Models: The Case of Library and Documentation Services in Pakistan", *New library world*.
- Kronsell, A** (2014) "Accountability of networked climate governance: the rise of transnational climate partnerships", *Global Environmental Politics*, pp. 168-178.
- Matland, Richard E** (1995) "Synthesizing the implementation literature: The ambiguity-conflict model of policy implementation", *Journal of public administration research and theory*, pp. 145-174.
- McConnel, Allan** (2010) "Policy success, policy failure and grey areas in-between", *Journal of Public Policy*, pp. 345-362.
- Mthethwa, RM** (2012), *Critical Dimensions for Policy Implementation*.
- Nyoni, Thabani** (2018) "An Empirical Assessment of causes effects of delay in residential construction projects in Harare Zimbabwe", *International Jpurnal of advances in engineering & scientific Research*.

- Pall, Goutom k, Adrian j Bridg, Martin Skitmore, and Jason Gray** (2016) "Comprehensive review of delays in power transmission projects", IET Journals, IET Generation, Transmission & Distribution, pp.3393–3404.
- Paudel, R** (2009) "A Critical Account Policy of Implementation Theories Status and Reconsideration", Nepalese Journal of public Policy and Governance, pp. 36-54.
- Richardson, William** (2007) "Public policy failure and fiasco in education: perspectives on the British examinations crises of 2000-2002 and other", Oxford Review of Education Routledge, Vol. 33, No. 2
- Skarica, Mihovil** (2020), Implemntation of TheStrategy For Public Administration Development In Croatia (2015-2020): A Mid-Term Evaluation. Croatia: Faculty of Law, University of Zagreb.
- Subroto, A**(2011) "Understanding Complexities in Public Policy Making Process through Policy Cycle Model: A System Dynamics Approach", Conference of WCSA-World Complexity Science Academ.
- Winter, G** (2009), Multilevel Governance of Global Environmental Change Cambridge: Cambridge University Press.
- Wu, Jing, Christian Zuidema, and Katharina Gugerell** (2017) "Mind the gap Barriers and implementation deficiencies of energy policies at the local scale in urban China." Energy Policy, PP. 201-211.
- Zidane, yousef JT, and Bjorn Andersen** (2018)"Causes of delay and their cures in major Norwegian projects", Journal of modern project management.